

Голові спеціалізованої
вченої ради Д 64.108.01
п. Коваленко О. Е.

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Теловатої Марії Теодозіївни на дисертацію
Ростоки Марини Львівни

”Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх
обліковців з реєстрації бухгалтерських даних“

представленої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.04-теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження. В умовах розвитку взаємовідносин незалежної України з іншими державами, перехід до ринкових відносин господарювання вимагає озброєння майбутніх фахівців вміннями вдало використовувати знання з бухгалтерського обліку в практичній діяльності, зокрема інформатизація навчання й освітні інновації, викликають потребу суспільства в професійній підготовці особистості, яка здатна раціонально функціонувати в постійно змінюваних умовах. Відповідно кваліфікаційних вимог випускник-обліковець повинен володіти навичками складання та реєстрації бухгалтерських записів з використанням комп'ютера, має швидко адаптуватися до нових технологій, які з'являються у зв'язку з розвитком сучасної науки і техніки. Впровадження компетентнісного підходу в освіті, зокрема при наступності (системності, безперевності) професійної підготовки майбутніх фахівців є невід'ємною складовою виховання компетентної людини та працівника, який вміє адекватно діяти у відповідних ситуаціях. Така позиція обумовлена тим, що сьогодні на перший план виходить не тільки те, що знає і вміє фахівець, але й те, як він здатний здійснювати свою роботу будучи обізнаним професіоналом, це мати теоретичні знання, а саме: знання із законодавства України з боку реалізації фінансово-господарської діяльності суб'єктами народного господарства, знання з основ підприємницької діяльності; практичні вміння: володіти інноваційними,

*Вх. №107-38/95
вз 15.06.2017р.*

комп'ютерними технологіями та сучасним програмним забезпеченням, вміння приймати рішення з питань розв'язування професійних завдань, вміння аналізувати та проектувати власну діяльність; навички - це самостійно та ефективно вирішувати проблемні ситуації у здійсненні професійних дій.

Актуальність, соціально-практична значущість та недостатнє теоретичне обґрунтування, методична розробленість та об'єктивні потреби удосконалення професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних обумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **“Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних”**.

Аналіз основного змісту дисертації показав наступне.

У першому розділі досліджено теоретичні аспекти формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних як проблема педагогічної теорії і практики.

На стор. 24-27 автор зосереджує увагу на професійну діяльність обліковця з реєстрації бухгалтерських даних (ОРБД) і логічну побудову структури їх професійної компетентності. Зокрема диференціацію надпрофесійних (класифікація за блоками: соціально-комунікаційні, особистісні, загально-особистісні) і професійних компетенцій майбутніх ОРБД у процесі їхньої підготовки в професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ). Всі компоненти професійної компетентності обліковця з реєстрації бухгалтерських даних співвіднесені (згруповані) до їх професійної діяльності: технологічної, когнітивної, соціально-комунікаційної, особистісною, культурологічної.

Все це, дало можливість провести структурно-семантичний аналіз (стор. 28-44) та визначити базові наукові поняття дослідження: «педагогічні умови», «формування», «професійна компетентність», «професійна підготовка», «обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», «компетенція»,

«компетентність», «компетентнісний підхід», що дало змогу здійснити наукові пошуки і більш детально розкрити феномен професійної компетентності обліковців на перетині педагогічної теорії і практики, а також дослідити практичний стан формування професійної компетентності обліковця з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних закладах України.

На стор. 45-50 першого розділу, автором Ростокою М.Л. проаналізовано оцінювання якості професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних з використанням різноманітних способів й методів отримання інформації: опитування роботодавців з питань відповідності запитам галузі та працевлаштування ОРБД; кількісний аналіз обсягів підготовки означених фахівців у ПТНЗ України; визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх ОРБД за методикою експертного оцінювання вагомості факторів ефективного її формування. Дисертанткою проведено опитування роботодавців (у процесі було залучено 15 респондентів, зокрема: представники автотранспортної, будівельної і освітньої галузей; банківської системи, сфери послуг) з використанням розробленого опитувальника, який відображений в дод. А.1. Проведений аналіз практичного стану професійної підготовки ОРБД в умовах інформатизації і соціалізації облікового діловодства засвідчив про недостатню відповідність кваліфікаційного рівня випускників ПТНЗ потребам роботодавців.

Звичайно, у процесі формування професійної компетентності ОРБД головним джерелом є типовий навчальний план (ТНП) із трьома основними циклами професійної підготовки: загально - професійний, професійно-теоретичний та професійно-практичний, який відображений в дод. В.2. Для визначення сутності професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, автором проведено аналіз їх професійних функцій, якими вони мають оволодіти під час навчання при вивченні навчальних

предметів – «Бухгалтерський облік», «Інформаційні системи і технології в обліку», «Економіка підприємства», «Фінанси», «Основи оподаткування».

Здобувач Ростока М.Л., зосереджує увагу в дисертаційній роботі на доцільності введення до навчального плану професійної підготовки ОРБД курсу «Основи професійної мобільності» або «Техніка пошуку роботи», що нині досить актуально, а також впровадження ІКТ у навчальний процес, що суттєво буде сприяти підвищенню ефективності навчання на всіх його рівнях. Автор встановила причини перешкод сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців, що вказують на розбіжності з вимогами роботодавців до їхньої кваліфікації, а саме: відсутність інноваційних методик і технологій цілеспрямованого формування професійної компетентності; неналежний рівень функціонування існуючого професійно-освітнього середовища; слабка практико-орієнтована спрямованість змісту підготовки обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

У другому розділі дисертації розглянуто науково-методичне обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних та їх практична реалізація. У параграфі 2.1 стор. 68-72 дисертаційного дослідження розглянуто загальну методику педагогічного дослідження, яка визначається за допомогою методологічних підходів: системного, компетентнісного, суб'єктно-діяльнісного, технологічного, адаптивного, діагностичного; методологічних принципів: загальнонаукових, специфічних постулат, принципів адаптивного управління, а також функцій: методологічних, методичних, інструментальних, організаційних.

Зміст і структура професійної компетентності обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, критерії та показники оцінювання рівнів її сформованості досліджено на стор.75-105.

Заслуговує на увагу в даному розділі, проведене дослідницею,

оцінювання рівня сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (ОРБД) за організаційно-технологічним критерієм (практичне застосування знань фахових та технологічно - професійних навичок, умінь та практико - орієнтований досвід, здатність виконувати професійні дії їх гнучкість, мобільність, стійкість, оперативність, якість, завершеність) було обрано такі основні показники: уміння планувати свою діяльність; уміння створювати умови успішного виконання діяльності (дотримання розпорядку дня, організація робочого місця); організація власних прийомів самонавчання, самооцінювання результатів, техніка читання облікових документів; рівень засвоєння ІКТ у професії; змістово-процесуальні функції застосування виробничих технологій. Для визначення ступеня встановлених показників за означеними критеріями, автором виокремлено рівні професійної компетентності ОРБД - елементарний, базовий, достатній, оптимальний. Перелічені рівні стор. 103-105 відповідають позиціям Національної рамки кваліфікацій.

У дисертаційній роботі наукове значення має розроблена автором модель професійної підготовки ОРБД на компетентнісній основі у ПТНЗ, вона представлена у вигляді структурно-логічної схеми стор. 113 рис. 2.4, основою моделі є 3 блоки: методологічно-цільовий, змістово-процесуальний, діагностично-результативний, що визначають показники та критерії оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності.

Дисертанткою Ростокою М.Л. професійно охарактеризовано педагогічні умови: моделювання процесу професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних стор. 108-112; мотивування майбутніх ОРБД до оволодіння професією на компетентнісній основі стор.116-121; створення інформаційного освітнього середовища формування професійної компетентності майбутніх ОРБД на основі інформаційно-бібліотечного та інформаційно-комунікаційного забезпечення стор. 122-124.

Обґрунтовані автором педагогічні умови спрямовані на покращення результативності професійної підготовки і підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД.

Розроблено та апробовано у ПТНЗ авторську педагогічну технологію формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на практичному рівні стор. 127-133. Для навчання педагогічних працівників Ростока М.Л. розробила спеціальний курс «Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на адаптивних засадах» (табл. 2.4) стор.134-136 і науково-методичні рекомендації до нього.

У третьому розділі дисертаційного дослідження відображено Експериментальну перевірку педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, описано організацію експериментальної діяльності стор.149, визначені результати експериментальної перевірки педагогічних умов стор.166 та запропоновані методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних стор. 177. Експериментальне дослідження здійснювалося протягом 2011–2015 рр. згідно розробленої методики за трьома етапами: підготовчий (вхідний) етап дослідження; основний етап дослідження (констатувальний і формувальний етапи експериментальної перевірки); заключний етап дослідження (узагальнювальний етап експериментальної перевірки) стор.150 табл. 3.1.

На початку експериментальної перевірки загальний контингент учнів ПТНЗ, що здобувають професію «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», склав приблизно 7768 осіб. Ранжований ряд коефіцієнтів вагомості показників рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД відображено в табл. 3.3. Експерти продемонстрували високу єдність думок у визначенні вагомості цього показника, поставивши його на друге місце - 0,70108. На останньому місці в загальному ряді ранжування показник «техніка читання облікових документів (математичні та граматичні уміння)»,

величина коефіцієнта вагомості - 0,29104. Для підтвердження достовірності отриманих результатів автор застосовувала наступні статистичні критерії: критерій Стьюдента (t) застосовано для підтвердження залежності змін від введення конкретних нововведень у процес професійної підготовки ОРБД, метод івент-аналізу, критерій χ^2 (х- квадрат) К. Пірсона.

На стор. 169-176 непогано автором математично розраховано та теоретично обґрунтовано інтегральну оцінку сформованості професійної компетентності учнів шляхом зіставлення одержаної інтегральної оцінки учня з межами інтегральних оцінок рівнів, розрахованих методом сигнальних відхилень (табл. 3.5 - 3.12). На стор. 176 створений автором рис. 3.3. який відображає рівні сформованості професійної компетентності майбутніх ОРБД до і після експерименту і доведена правильність встановлених концептуальних положень дослідження та вплив педагогічних умов на результати професійної підготовки майбутніх ОРБД, що дав позитивну динаміку.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність

Наукове дослідження автора Ростоки М.Л. підтверджується достовірністю одержаних результатів і їх обґрунтованістю, використанням різних методів дослідження, які обумовлені поставленою метою й відповідають завданням. Дисертанткою вдало визначена низка суперечностей, а саме між: зростанням попиту роботодавців на професійно компетентних обліковців з реєстрації бухгалтерських даних і недостатнім рівнем їхньої професійної підготовки у професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ); необхідністю формування професійної компетентності в майбутніх обліковців із реєстрації бухгалтерських даних за викликами інформаційного суспільства і недостатньою забезпеченістю педагогічних умов у процесі їхньої професійної підготовки; сучасною потребою вдосконалення професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації

бухгалтерських даних і недостатньою розробленістю педагогічних технологій щодо формування їхньої професійної компетентності на адаптивних засадах. Наявність перелічених суперечностей дала змогу виокремити проблему – підвищення рівня професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у процесі їхньої професійної підготовки Ростока М.Л. визначила мету, об'єкт та предмет дослідження, що дозволило накреслити завдання та їх виконати, про що свідчать результати дисертаційної роботи. Дисертантка опрацювала достатній обсяг літературних джерел з педагогіки, психології, методики викладання, дидактики та інформатики, як вітчизняних так і зарубіжних вчених.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в 30 одноосібних публікаціях автора, з них: 9 статей – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні, 16 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій і семінарів; 3 методичні рекомендації, 1 навчально-методичний посібник.

4. Наукова новизна результатів дослідження

Провідна ідея наукового дослідження полягає в теоретичній обґрунтованості та експериментальній перевірці педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних; мотивуванні майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних до оволодіння професією на адаптивних засадах; у створенні інформаційно - освітнього середовища формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на основі інформаційно-бібліотечного та інформаційно-комунікаційного забезпечення; в обґрунтуванні та визначенні на функціонально-посадовій основі змісту і структури професійної компетентності обліковців з реєстрації

бухгалтерських даних; в удосконаленні діагностичного інструментарію оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, що полягає в доборі показників до запропонованих критеріїв (мотиваційно-ціннісного, особистісного, знаннєвого, організаційно-технологічного) для побудови факторно-критеріальних моделей з адаптацією до специфіки професійної діяльності обліковців; у подальшому розвитку змісту поняття «професійна компетентність обліковців з реєстрації бухгалтерських даних» як інтегративного особистісного утворення, що поєднує професійні знання, уміння, навички, досвід у бухгалтерській справі та професійно важливі якості кваліфікованого робітника бухгалтерії і забезпечує реалізацію ним професійних функцій з використанням технології облікового діловодства та спеціалізованого програмного забезпечення.

5. Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та апробації авторської педагогічної технології формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних; в підготовці 3 методичних рекомендацій: «Формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних», «Самостійна підготовка учнів з бухгалтерського обліку», «Комплексна контрольна робота з бухгалтерського обліку» і 1 навчально-методичного посібника «Теорія бухгалтерського обліку (лабораторний практикум)».

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес восьми професійно-технічних навчальних закладів: Богородчанського професійного будівельного ліцею (довідка № 306 від 21.10.2014 р.), Вищого професійного училища Національного авіаційного університету (довідка № 40 від 25.03.2015 р.), ДПТНЗ «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу» (довідка № 305 від 06.04.2015 р.), Економіко-юридичного училища Київського університету туризму, економіки і права (довідка № 78-01-04/у від 03.04.2015 р.),

Київського професійного ліцею сфери послуг (довідка № 151 від 08.04.2015 р.), Навчально-наукового центру професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України (довідка № 150 від 06.04.2015 р.), Професійно-технічного училища № 50 м. Карлівка Полтавської області (довідка № 241 від 09.04.2015 р.), Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у м. Києві (довідка № 255 від 23.11.2015 р.).

Загальні висновки дисертаційного дослідження адекватні його завданням, відображають зміст і структуру дисертації, чітко сформульовані, забезпечують цілісне сприйняття дисертаційної роботи. Мовностилістична культура дисертації належна, хоч не позбавлена певних огріхів. Бібліографічний опис у списку літератури зроблено з дотриманням установлених вимог.

6. Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження Ростюк М.Л. достатньо повно висвітлено в 30 одноосібних публікаціях автора, з них: 9 статей – у наукових фахових виданнях України із спеціальності 13.00.04, 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні, 16 публікацій – у збірниках матеріалів науково-методичних, науково-практичних, міжнародних конференцій і семінарів. Дисертація та автореферат написані й оформлені згідно з вимогами пунктів 9,11,12,13 «Про порядок присудження наукових ступенів».

7. Зауваження щодо змісту дисертації

Поряд із зазначеними позитивними сторонами рецензована дисертаційна робота містить ряд моментів, які викликають зауваження та потребують уточнення, а саме:

1. В авторефераті та дисертаційній роботі, автором не коректно визначено (виокремлено, поставлено) третє і четверте завдання дослідження - (теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з

реєстрації бухгалтерських даних, експериментально перевірити і розробити педагогічну технологію їх реалізації на адаптивних засадах). Щоб теоретично обґрунтувати педагогічні умови теми дослідження, спочатку необхідно їх визначити (виявити), а потім обґрунтувати. Завдання розробити педагогічну технологію (яку, чого, для чого?) автор не зазначає.

2. Автором, при визначенні завдань дослідження, опущено завдання – спроектувати, розробити й обґрунтувати модель професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі у ПТНЗ, але в авторефераті стор. 9 і дисертації стор. 113 вона є розроблена і представлена автором.
3. Вважаємо науково доцільним, в предметі дослідження окрім педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних зазначити розроблену, спроектовану і теоретично обґрунтовану модель професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних на компетентнісній основі у ПТНЗ.
4. В науковій новизні дисертаційної роботи, автором вперше теоретично обґрунтовуються та експериментально перевіряються педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних. Але в дисертаційних дослідженнях, педагогічні умови не перевіряються, а перевіряється їх результативність.
5. У першому розділі в параграфі 1.3 варто було б звернути увагу, що саме не влаштовує автора-дослідника в існуючій практиці підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних? Які зміни необхідно провести у ПТНЗ? Ви, як автор, фахівець-практик, які пропозиції може запропонувати для підвищення якості професійної підготовки майбутніх обліковців?

6. На наш погляд, доцільно було б провести порівняльний, педагогічний аналіз і дослідити відмінність вплив педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних ПТНЗ України та ПТНЗ Європи наприклад : Австрії, Німеччини, Польщі.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Ростокі М.Л. "Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних" є завершеним науковим дослідженням, виконаним автором самостійно на актуальну тему. Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і вірогідність, а також практичну цінність сформульованих положень, висновків, дисертаційна робота на тему: "Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних" можемо стверджувати, що воно написане на науково – теоретичному рівні, відповідає вимогам МОН України пунктам 9,11,12,13 затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015р), а її автор – Ростокі Марина Львівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04- теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор

завідувач кафедри бухгалтерського обліку

Національної академії статистики

обліку та аудиту

М.Т.Теловата